

Hemiksem

Een hond, een abdij, kastelen en een fort

3 februari 2013

Natuurlijk kent iedereen de Vlaamse Leeuw. Het dundoek dat bij gelegenheid in Vlaanderen aan ieder officieel gebouw wappert. Voor zover er wind is. Het fiere symbool van de Vlaamse identiteit. Een zwarte, klauwende leeuw op een helgele achtergrond. Maar! Wie kent er de Vlaamse Hond? Ja, steek de vinger maar op die het weet... Hmm, niet al te veel respons merk ik wel. Nochtans de Hond van Vlaanderen, eigenlijk *A Dog of Flanders*, is overal ter wereld bekend. Vooral in Japan en de Verenigde Staten. Hier niet? Ik richt me in dezen even expliciet tot mijn Vlaamse lezerspubliek. Buitenlandse lezertjes is bij voorbaat de eventuele onwetendheid vergeven.

Wel, iemand? Niemand? Sta me toe die lacune in je kennis van de vaderlandse geschiedenis even op te vullen.

De jongen en de hond

In *Hoboken (Antwerpen)* staan Japanners elkaar te verdringen rond een beeldje. Nee, niet nóg een Manneken Pis! Nee, nee, een beeldje van een jongen met een hond. Er komt overigens geen water uit. Uit geen van beiden. Wat maakt het dan tot een soort bedevaartsoord voor mensen die helemaal van de andere kant van de wereld komen? Duidelijk het verhaal dat er achter steekt. Een verhaal dat bij ons nagenoeg onbekend is. Of het moet dan in Hoboken zijn waar handige lieden de vertelling naar zich toe hebben getrokken.

Nello (de jongen) en *Patrasche* (de hond) zijn de hoofdpersonages in een boek dat in 1872 geschreven werd door de Frans-Britse schrijfster *Marie-Louise de la Ramée* oftewel *Ouida*. Een triest en dramatisch verhaal waarbij een tranentrekker als *Alleen op de Wereld* een vrolijk feestje lijkt.

Nello (afkorting van Corneel) is een arme weesjongen in een boerendorp aan de rand van de stad Antwerpen. Toen hij nog maar twee jaar oud was, stierf zijn moeder immers en een vader kwam in het stuk niet voor. Nello blijft achter bij zijn grootvader. Een oude man die nog gevochten heeft in het leger van Napoleon en die nu moet vechten tegen het spook van de armoede.

Voor zijn levensonderhoud verkoopt de oude elke dag verse melk van de boerderij aan de burgers in de stad. Nello vergezelt hem daarbij. Op een dag vinden ze langs de weg een door mishandeling uitgeputte trekhond. Het duo ontfermt zich over het beestje dat door hun goede zorgen helemaal herstelt. Ze noemen hem „Patrasche“. Nello en Patrasche worden onafscheidelijk. Naarmate grootvader ouder wordt, drukt de last van de melkhandel steeds meer op de schouders van de jonge Nello en zijn hond. Behalve met Patrasche sluit Nello ook vriendschap met Aloïse, het dochtertje van de lokale molenaar. Deze laatste is niet opgezet met die vriendschap en hij probeert zijn kind weg te houden bij armoedzaai Nello.

Het blijkt al vroeg dat Nello bijzonder goed kan tekenen. Vandaar dat hij tijdens zijn bezoeken aan de kathedraal van Antwerpen vol bewondering voor de schilderijen van Rubens staat. Pieter-Paul wordt voor de jongen een idool en een groot voorbeeld. Helaas belet de commercie hem ten volle van zijn bewonderde schilder te genieten. De twee schilderijen van *De Kruisafneming*, op de zijaltaren, blijven achter gordijnen verborgen. Wie ze wil zien moet betalen. Iets waarvoor Nello bijlange na niet de middelen heeft. Op een dag krijgt

Nello lucht van een tekenwedstrijd en hij ziet zijn kans schoon om een centje extra te verdienen wat hem in staat zal stellen om eindelijk, eindelijk de schilderijen te zien. Vanaf dan gaat het alsmaar slechter. Grootvader sterft. De molen brandt af en Nello krijgt de schuld. Het weinige wat hij heeft wordt hem afgenomen en hij staat op straat zonder middelen van bestaan. Alsof dat nog niet genoeg zou zijn, blijkt hij ook nog eens de tekenwedstrijd niet gewonnen te hebben. Hongerig, uitgeput en diep teleurgesteld in alles en iedereen behalve in zijn hond stort hij op kerstavond neer in de kathedraal van Antwerpen. Terwijl in het maanlicht de *Kruisafneming van Christus* voor hem uiteindelijk toch zichtbaar wordt, sterven ze beiden. Doek! Geen oog dat daarbij droog blijft.

Gripe about the hype

A Dog of Flanders speelt klaarblijkelijk in Vlaanderen maar wáár precies in dat landouw, dat is nergens duidelijk. Toch meende iemand bij de toeristische dienst van Antwerpen te weten dat de woonplaats van Nello en Patrasche moest gezocht worden in Hoboken. Het vervolg was een mooi staaltje succesvolle luchtbakkerij en commercialisering. De schrijfster baseerde haar verhaal op een rondreis die ze moet gemaakt hebben in het nog zeer jonge, onafhankelijke België. In een tijd dus dat de industrie zich volop aan het ontwikkelen was. Met alle misbruiken van dien die de bazen zich toen konden veroorloven. Kinderarbeid, om maar iets te noemen. Armoede, uitbuiting en miserie en nog een heleboel meer ellende onder het gewone volk.

Het beeld dat Ouida van het Vlaanderen van toen schetst, is in het collectieve geheugen van miljoenen Japanners, Koreanen, Amerikanen en Britten gegrift. Al was dat beeld dan heel erg Bokrijk met wenkende windmolens en schilderachtige armoede. Het boek is hier te lande nauwelijks bekend maar wereldwijd moeten er zowat 100 miljoen exemplaren van verkocht zijn!

In het verhaal duikt op dat Patrasche gevonden wordt langs een „kanaal“. Daarvan werd dan maar door de eerder genoemde toeristenlokker aangenomen dat het hier over de Schelde ging. Een sterk staaltje van creatief kromdenken omdat je zelfs met veel slechte wil de majestueuze stroom dichtbij Antwerpen onmogelijk voor een kanaal kan houden. Desondanks vond deze stelling grond omdat lieden er de commerciële mogelijkheden van inzagen. Het werd dus Hoboken.

1. 尼洛和帕奇

很多《丁丁历险记》的小读者都知道，比来这个男孩是谁呢？日本1975年拍摄过一部动画片

霍布肯的尼洛塑像

有个叫尼洛的孤儿，从小跟姥爷生活在安特卫普。这时，他唯一的心愿就是得到绘画比赛冠军

Nello en Patrasche in Hoboken. De foto is afkomstig van een Japanse website. Zoals te zien is aan de karakters. Ik hoop dat de Japanse meneer of mevrouw het me niet euvel duidt dat ik de foto gebruik. Ik lees geen Japans...

Er kwam een standbeeldje en zo kwam de hype stil-aan op gang. Sinds de jaren tachtig van vorige eeuw waren er al wat pogingen geweest om het concept te verzilveren. Er kwam, onder andere, een stripalbum van Suske en Wiske dat Nello en Patrasche als onderwerp had: *Het Dreigende Dinges*.

De toeristen kwamen. Van elders. Kijken waar de beide helden zogenaamd hadden geleefd. Het geeft die mensen waarschijnlijk een kick om op de plek te gaan staan waar Nello en zijn hond oog in oog met Rubens' Kruisafneming zijn gestorven. Een soort ramptoeisme in uitgesteld relais. Na een bezoek aan de kathedraal in Antwerpen worden de toeristenstromen naar Hoboken geleid waar ze het beeldje kunnen gaan bewonderen. Daarbij liefdevol opgevangen door de lokale middenstand die hen boeken, folders, brochures, prentkaarten, een poster, pralines en beeldjes tracht te slijten.

De fascinatie van, vooral, de Japanners voor het verhaal van Nello en Patrasche schijnt erin gelegen te zijn dat zij Nello zien als een soort jonge „Samoerai“.

Waardoor ze meer zouden openstaan voor het intriëste einde, waarin Nello dapper sterft terwijl hij zijn droom en zijn nog enige vriend omarmt. In de States wordt dit gezien als choquerend voor jonge kinderen en derhalve wordt er daar een happy end aan het verhaal gebreid. Het is gebleken dat een story met een dergelijk einde beter verkoopt.

De hondsheid des mensen

Al is het dan zo dat het hele gedoe rond de jongen en de hond daar in Hoboken is georkestreerd, het blijft een merkwaardig toeval dat ik op het grootste deel van mijn tocht door die gemeente werd vergezeld door... een hond. Ja, dat geloof je natuurlijk niet. Ik kan het je niet kwalijk nemen. Het is op het eerste gezicht één van die toevalligheden die slechts mogelijk zijn in fictieve verhalen. Ter wille van de spanning en zo. Het product van een vruchtbare fantasie. Maar toch was het in dit geval de waarheid en niets dan de waarheid. Hij dook plotseling op in een woonwijk. Zomaar. Ik wist niet beter dan dat hij daar thuis hoorde. Hoewel ik het vreemd vond dat iemand een hond van zijn formaat zomaar vrij liet lopen in een straat waar toch wel wat verkeer was. Maar toen hij enthousiast in het rond springend met een wandelaar vóór mij begon mee te lopen, was het snel duidelijk dat de hond de weg kwijt was. Waarschijnlijk daar ergens uit een auto gezet en achtergelaten... Een laffe streek, ja. Waarmee een mooi dier ernstig werd tekort gedaan en in gevaar gebracht.

Patrasche van Tervuren. Anno 2013

Het heeft me wat zoeken gekost maar voor zover ik dat kan zien moet hij van het merk *Tervurens herdershond* geweest zijn. Al zal er nu misschien wel een caninoloog rechtspringen om mij op mijn dwalingen te wijzen en blijkt het een Grauwelse Wedelaar te zijn. Of zoiets. Nu goed, de hond bleef met ons meelopen. Altijd even vrolijk en wild. Waarbij hij een paar keer ei zo na onder een rijdende auto terechtkwam.

Bij de rustpost drong hij vrijpostig en enthousiast mee naar binnen. Waar hij een uitval deed naar de paar broodjes die één van de dames daar voor zich op tafel had liggen. Degene met wie hij was meegelopen tot dan toe was niet al te zeer geporteerd voor zijn gezelschap. Dus maakte hij zich bij de rustpost met enige spoed uit de voeten. Waarna de baas van het café de hond naar buiten werkte. Die toen zacht jankend bij de deur bleef liggen. Tot ik buitenkwam. Hij veerde recht, plaatste een paar niet te verwaarlozen poten tegen mijn borst en duwde me zo ongeveer in de belendende bosjes. Van daar af is hij me minstens zeven ki-

lometer gevolgd. Hoewel „volgen“ niet het goede woord is. Voortdurend liep hij voor of achter mij. Overal snuffelend terwijl hij hier en daar luid blaffend een kat terroriseerde. Onderweg heeft hij ook nog even voor hond in een voetbalspel gespeeld. Door achter de bal aan te hollen, veel sneller dan de leden van de beide caféploegen het konden. Hetgeen niet gewaardeerd werd. Hij had namelijk niet het juiste truitje aan. Springend alsof hij op veren stond heeft hij een voorbijganger ook een kopstoot uitgedeeld die de man op een bloeddende lip kwam te staan. Mij heeft hij meerdere malen bijna van mijn sokken gesprongen. Of vlak voor me langs gelopen zodat ik bijna over hem struikelde. Een zeer begeesterd beest. Laat ik hem maar Patrasche noemen. Om voor de hand liggende redenen. Al was ik allerminst zinnens hem in de armen te sluiten.

Ik ben hem tenslotte kwijtgeraakt doordat hij het gezelschap van andere honden verkoos boven het mijne.

De poort

De wandeling begon in Hemiksem, een gemeente in de provincie Antwerpen en die enkele

kilometer ten zuiden van de stad Antwerpen ligt. Op de rechteroever van de Schelde. Doordat ik in het duister een pijltje had gemist stond ik al kort na de start voor de poort van de *Sint-Bernardusabdij*. Een poort die een heel eigen geschiedenis heeft.

De poort, de entree tot het domein van de Sint-Bernardusabdij speelde ooit een belangrijke rol in het leven van de inwoners van Hemiksem en omstreken. Dat kwam doordat er daar aalmoezen en brood werden uitgedeeld aan de armen. Er was daar bijgevolg altijd veel volk te vinden. Ook werden voorbijtrekkende pelgrims er gastvrij ontvangen om tijdelijk in de abdij te logeren.

Broeder Portier had zijn eigen cel nabij die entree. Hij bekleedde daarmee één van de belangrijkste ambten in het klooster. Eigenlijk was die poort veel meer dan enkel maar een toegang. Het was een soort stichting met niet te verwaarlozen eigendommen. Zo moeten we „de poort“ eigenlijk ook met een hoofdletter schrijven. De Poort, bezat stukken land, huizen, hoeven en bossen in Hemiksem, Schelle, Niel, Reet, Sint-Katelijne-Waver, Bazel, Bornem, Ruisbroek, Puurs, Schoten en zo hier en daar nog wat. Met de opbrengsten van al dat bezit kon men daar in Hemiksem al een beetje aan liefdadigheid doen. Behalve dat waren er ook nog de schenkingen van mensen die zich een plaatsje in de hemel wilden kopen. Zo ontving de Poort in 1266 een gift van 100 pond Leuvens van Joannes van Antwerpen. Deze heer wenste dat met het geld een kapel zou gebouwd worden bij de poort en daar moest dan dagelijks een mis worden opgedragen waarin voor het zielenheil van de schenker en zijn dierbaren werd gebeden. De kapel werd inderdaad nog datzelfde jaar gebouwd aan de oostzijde van de poort. De gasten, de knechten, de armen en de vrouwen konden er de mis horen zonder de kloosterlingen te storen. Die kapel bestaat nu niet meer. De heer van Antwerpen kon niet protesteren tegen de afbraak vermits reeds lang wijlen.

Je zou denken dat met al dat geld en bezit achter de ellebogen er ruim overschot moest zijn. Dat was doorgaans niet zo. In een tijd waarin de armoede algemeen en nijpend was en de armenzorg niet officieel georganiseerd, overtroffen de uitgaven van de Poort vaak de inkomsten. Dan moest de abt het verschil bijpassen. Het staat ergens geschreven dat voor Schelle, Niel en Hemiksem de helft van de ambachtslui van de Poort leefden. Het is dus wellicht niet overdreven te zeggen dat in die tijd voor vele inwoners van Hemiksem en omstreken de Poort van levensbelang was. Wanneer de omstandigheden tegenzaten werd alles nog meer op het spits gedreven. Zoals in 1739-1740 toen de winter bijzonder streng was. Er kwamen toen gedurende drie maanden iets van een 5 000 mensen per week naar de broodbedeling. De Schelde lag toen dichtgevroren en zo was het voor de mensen in het Waasland aan de overkant een koud (!) kunstje om de stroom over te steken en de hand te gaan ophouden bij de Poort aan de poort.

Van de vrijgevigheid van de kloosterlingen (ze waren dat immers door hun regel verplicht) werd ook wel eens misbruik gemaakt. Sommigen brachten andermans kinderen mee opdat Broeder Portier medelijden zou krijgen. Weer anderen aten, eenmaal uit het zicht van de abdij, snel, snel alles op om daarna voor een tweede keer aan te schuiven. Broeder Portier behandelde de schooiers niet altijd even zachtzinnig wanneer ze hem het leven wat te moeilijk maakten. Er kwamen al eens slagen en verwondingen aan te pas. Waarbij de trooster der armen zich nogal eens geestdriftig van een knuppel bediende. Hetgeen soms een protest opleverde van moeder-overste van het gasthuis die zich bij de abt er over bekleeg dat zij, als gevolg van de stokslagen van de Portier „met de gebroken potten“ bleef zitten. Mère zal wel „gebroken botten“ bedoeld hebben.

Aldus Bernardus

Er zijn wel meer merkwaardige gebouwen in Hemiksem maar daaronder is het vooral de *Sint-Bernardusabdij* die in het oog loopt. Geen wonder met die hoge toren en het grote domein er rond.

Cisterciënzer monniken bouwden de abdij in 1243. Ze is genoemd naar *Bernardus van Clairvaux*.

De Sint-Bernardusabdij in Hemiksem

De stichting van de abdij werd onder andere mogelijk gemaakt door de steun van de hertogen Hendrik I en zijn zoon Hendrik II van Brabant. De abdij werd door paus Urbanus IV bevestigd.

Abdijen hebben altijd al een bijzondere betekenis gehad voor en een invloed op hun omgeving. Dat was hier niet anders. Er wordt aangenomen dat de monniken van de abdij begonnen zijn met het ontginnen van klei in de Rupelstreek. En daarmee met het maken van baksteen. De benaming paepsteen (of papesteen) die nog wel eens gebruikt wordt, zal daar niet vreemd aan zijn.

De Beeldenstorm, het einde van de 16^e

eeuw, was een woelige periode die er de oorzaak van was dat de abdij tijdelijk werd verlaten. In 1672 brandde de abdij zelfs grotendeels af. De huidige gebouwen zijn dan ook gezet in de 17^e en 18^e eeuw. Tijdens de Franse Revolutie werd de orde opgedoekt en de kerk van de abdij werd afgebroken. In 1836 kochten de religieuzen dan de Sint-Bernardusabdij in Bornem, en ze verlieten Hemiksem daarbij definitief. De abdij van Bornem bestaat overigens nog steeds.

Nadat het werd verlaten kreeg het gebouw verschillende bestemmingen. Als maritiem hospitaal, als gevangenis en als militair depot. Vlak na de Tweede Wereldoorlog werd het gebruikt als interneringskamp voor collaborateurs. Van 1948 tot 1977 werd het opnieuw door het leger gebruikt. Sinds 1977 stond het leeg. De gemeente kocht het en nu huizen er een administratief centrum, service flats en het heemkundig museum.

Een kast, een kast, een kasteel

De onmiddellijke nabijheid van de stad Antwerpen heeft er misschien mee te maken maar alleszins staan in de vier gemeenten die op het traject van deze wandeling lagen: Hemiksem, Hoboken, Schelle en Wilrijk, opmerkelijk veel kastelen. Enkele daarvan hebben we gezien. Soms van heel nabij.

In Hemiksem

Hemiksem heeft het *Hemiksemhof*. Een kasteel dat niet voor het publiek toegankelijk is en waarvan je, behalve de toegangspoort, nagenoeg niets te zien krijgt. Volgens wat ik er over las moet het ook in niet al te beste staat verkeren. Te zien aan de inventaris aan gebouwen en inrichtingen allerhande, moet het evenwel geen kleintje zijn. Of geweest zijn.

De monumentale toegangspoort van het Hemiksemhof

In 1980 werd het kasteel, met het smeedijzeren hek en de toegangspoort uit de 18^e eeuw, beschermd als monument. Het kasteelpark, met de bijgebouwen en het hoeve-complex uit de 18e eeuw, werden beschermd als dorpsgezicht. In 1993 werden ook de serre, de ijskelder en de orangerie bij het kasteel beschermd. Wordt vervolgd.

Met een beetje geluk.

Klei

Het *kasteel Cleydael*, een waterburcht, is volgens sommigen één van de mooiste en best

bewaarde kastelen ter wereld. Het is alleszins groot. Zeer groot. Beslist indrukwekkend.

Het verste verleden van dit kasteel is onduidelijk. Over de oorsprong of de bouwer zijn geen aanwijzingen bekend. Omwille van de ligging nemen sommigen aan dat de Romeinen daar ooit een campus hebben gehad. De site van het kasteel ligt bijvoorbeeld niet ver van de Schelde. Een lokatie die de oude Romeinen wel naar waarde wisten te schatten. In 1259 moet het waterkasteel al bestaan hebben met de familie Sanders als bewoners want daarover bestaan schriftelijke gegevens. Volgens het provinciaal vademecum dateert de onderbouw van het huidige kasteel uit 1350. De overige gedeelten moeten in de 16^e en 17^e eeuw gebouwd zijn.

Door soms duistere erfeniskwesties ging het goed in de loop der eeuwen herhaald over in andere handen.

Ik kreeg het kasteel enkel aan de buitenkant te zien maar volgens de gegevens die ik er over vond is het een bijzonder groot en schilderachtig complex. Ik wil het graag geloven.

Klaver

Er lag een kasteel op mijn weg waarvan ik vooreerst niets te weten kwam. Eenvoudigweg doordat ik er geen naam van kende. Uiteindelijk bleek het gebouw gewoon *kasteel Klaverblad* te heten. Ik ben er op deze tocht twee keer gepasseerd en de eerste keer kreeg ik het

Kasteel Klaverblad

De waterburcht Cleydael

niet goed in het vizier want het is omringd met dicht en hoog struikgewas dat zelfs in deze wintertijd nog dik in het blad staat. Zelfs de foto in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed is vanaf de Klaverbladdreef genomen en door de vermelde begroeiing allesbehalve duidelijk. De bewoners van het kasteel zijn zeer op hun privacy gesteld en het domein is normaal niet toegankelijk. Blijkbaar werd er voor deze wandeling een uitzondering gemaakt want bij de tweede doortocht mochten we doorheen het park wandelen. Hetgeen een zeer duidelijk kijk op het kasteel mogelijk maakte.

Het kasteel Klaverblad ligt, hoe kan het anders, aan de *Klaverbladdreef*. Een lange

rechte weg die met slagbomen het gemotoriseerde verkeer weert. Die deels geasfalteerd is en deels in de kasseien ligt en die afgelijnd wordt met eiken en platanen. Op het einde wordt de dreef een kronkelige aardeweg.

Het hele domein is nu een beschermd landschap-dorpsgezichtmonument. Het kasteel is het laatste hof van *plaisance* in Wilrijk.

De eerste keer dat het kasteel vermeld wordt is in 1577. In de loop der eeuwen ging het meermaals over van de ene familie naar de andere. Het werd bij verschillende gelegenheden verbouwd totdat het in 1904 aangekocht werd door graaf Gonzague Moretus Plantin de Bouchout. Die liet het oude gebouw helemaal afbreken en hij zette er een kasteel in neo-Vlaamse renaissancestijl voor in de plaats. Hetgeen er nu nog staat.

Het kasteel wordt nog steeds bewoond door de adellijke familie Moretus. Er is tegenover

het kasteel zelfs een heel nieuwe woning gebouwd.

Rood

Grote kastelen zijn er genoeg. Dat is nu eenmaal de aard van het beestje. Sommige zijn ook rood maar om wat dat betreft te concurreren met wat er in Hoboken staat... daar moet je als kasteel vroeg voor opstaan. Het *kasteel Sorghvliedt* staat in een openbaar park en het is dus... heel erg rood. Met wit. Opgeknapt classicistische rococostijl heet het. Het gebouw gaat een beetje gebukt onder zijn speelse krullen, gouden objecten en opvallende dakkapellen.

Kasteel Sorghvliedt is achttiende-eeuws. Jan Peter van Burscheit de Jonge was verantwoordelijk voor het ontwerp. Hij was destijds een bekend Antwerps architect die ook nog wat andere grote gebouwen liet neerzetten. Zoals het Koninklijk Paleis op de Meir in Antwerpen. De gemeente kocht het domein Sorghvliedt aan in 1937 en richtte het in als gemeentehuis, later als districtshuis. Voor het ogenblik zijn in het kasteel een deel van de districtsdiensten ondergebracht.

Kasteel Sorghvliedt

Schijn bedriegt

Aan de ene kant van de Klaverbladdeef ligt, ik zei het al, het kasteel van die naam. Aan

De Duitse commandobunker uit de Tweede Wereldoorlog

de andere kant groeit de industrie. Een beetje verloren tussen de industriebouw en hoge aarden wallen staat iets merkwaardig. Omdat het er zo somber uitziet is direct al duidelijk dat het een militair bouwwerk moet zijn. Of geweest zijn. „Een bunker“, dacht ik eerst nog. Doch dat klopte maar gedeeltelijk. Het ziet er een beetje uit als een wat stuntelige nabootsing van een landelijke kapel. Het blijkt echter een Duitse commandobunker uit de Tweede Wereldoorlog te zijn. In Deurne en Wilrijk zijn twee zulke commandobunkers bewaard gebleven. Het zijn twee bijna identieke bunkers en ze zijn zondermeer uniek in Europa. De ene staat aan

de oostelijke rand van het vliegveld in Deurne. De tweede bunker werd gebouwd bij wat toen het schijnvliegveld in Wilrijk was. Een schijnvliegveld? Ik had er eerlijk gezegd nog nooit van gehoord. Maar blijkbaar legden de Duitsers hier en daar zaken aan die enkel dienden om hun vijanden te misleiden.

Behalve de commandobunker werden in Wilrijk ook een aantal houten nep-hangars voor vliegtuigen gezet. Die constructies zijn niet bewaard gebleven. Allicht wegens hun tijdelijke en dus niet duurzame karakter.

Ik vraag me wel eens af waarom die betonnen monsters op vele plaatsen nog niet zijn opgeruimd en spoorloos verdwenen. In dit geval werpen de gegevens van de constructie wel enig licht daarop. De werkruimte is weliswaar gelijkvloers maar de basis van de constructie zit nog vijf meter diep in de grond en de muren zijn anderhalve meter dik! Dat ruim je niet zomaar even op.

Fort

Veel en veel ouder dan het voorgaande militaire kunstwerk was het fort waar een rustpost voor de wandelaars was ondergebracht. Het *Fort 8* werd namelijk gebouwd tussen 1859 en 1864. Samen met nog zeven andere forten van de zogenaamde *Brialmontomwalling*. Deze fortengordel lag ongeveer waar nu de afschuwelijk drukke Ring rond Antwerpen te vinden is.

Het voorfort van Fort 8 in Hoboken

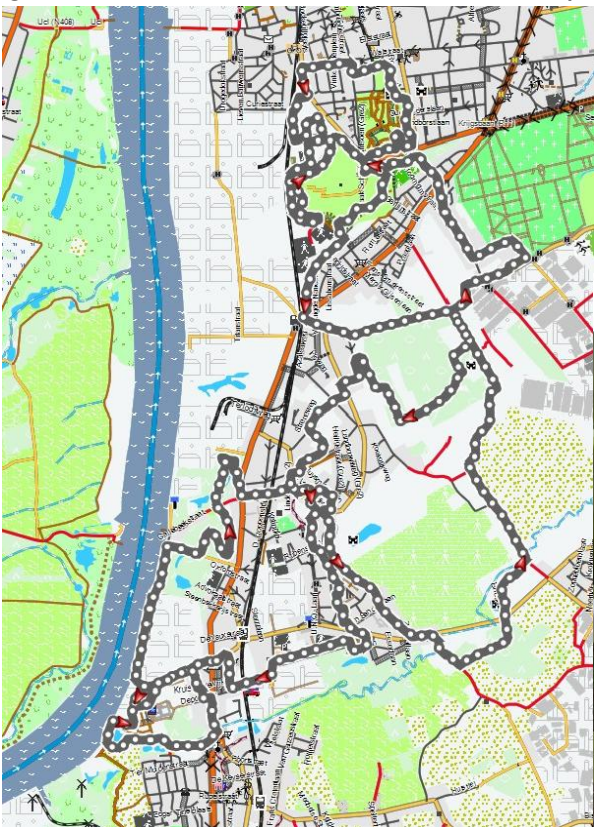
Fort 8 werd reeds lang geleden door het leger verlaten. Het fort is meer dan enkel de gebouwen. Het is een heel domein dat bovendien nog behoorlijk uitgestrekt is. Nadat het verlaten werd, begon alles in snel tempo te verkommeren. Iets wat je nagenoeg overal ziet. Er werd besloten daar wat aan te doen. De toen nog zelfstandige gemeente Hoboken kocht in 1977 het fort voor de leuke som van, omgerekend, 669 313 euro. De paden rond de gracht werden aangelegd en vervolgens werd het hele domein opengesteld voor het publiek. De vestinggrachten zijn nu visvijvers.

Op het domein vinden heel wat vrijetijds- en sportverenigingen een onderdak. Het voorfort waar wij moesten aanleggen was omgeturnd tot een café. Er schijnen daar ook nog meer lokalen ter beschikking te staan. Het binnenfort wordt gebruikt voor culturele en andere evenementen. Op dit moment worden de gebouwen in hun oude glorie hersteld dankzij een zogenaamd *werkervaringsproject*. Waarbij aandacht wordt besteed aan het originele concept. Het beheer werd in 2001 overgedragen aan de v.z.w. Fort 8.

Allemaal beestjes

Hoewel Wilrijk bekend staat als het „geitendorp“ en de inwoners „geiten“ of „geitenkoppen“ genoemd worden, vond ik er enkel een paar ezels. Op een stukje wei tussen de industrie-

bouw. Een lapje grond dat iemand vergeten was in te palmen. Eén van de ezeltjes kwam terstond aangelopen toen ik even stopte om een foto te maken. Voor een nadere kennismaking. Bij deze tocht scheen ik merkwaardig goed te liggen bij vertegenwoordigers van het dierenrijk. Het is eens wat anders.

©2013
Michel Christiaens